Europaparlamentet
2019-2024

Utskottet för kultur och utbildning

2023/2004(INI)

18.7.2023

FÖRSLAG TILL BETÄNKANDE

om genomförandet av programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden 2021–2027 – Medborgarnas engagemang och deltagande
(2023/2004(INI))

Utskottet för kultur och utbildning

Föredragande: Łukasz Kohut

INNEHÅLL

Sida

MOTIVERING – BAKGRUND OCH SLUTSATSER 3

FÖRSLAG TILL EUROPAPARLAMENTETS RESOLUTION 13

MOTIVERING – BAKGRUND OCH SLUTSATSER

En union baserad på demokrati, jämlikhet, rättigheter och värderingar

Europeiska unionens komplexa och snabbt föränderliga politiska, ekonomiska och sociala miljö kräver starka, resultatinriktade och evidensbaserade politiska reaktioner med fokus på medborgare och baserade på demokrati, lika rättigheter och värderingar.

Mot denna komplexa bakgrund lanserades programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden 2021 och skapades tillsammans med programmet Rättsliga frågor 2021–2027 inom ramen för fonden för rättsliga frågor, rättigheter och värden för att främja de rättigheter och värden som ingår i fördragen.

Programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden 2021–2027 ger finansiering för medborgarengagemang, främjar jämlikhet för alla och genomför EU:s rättigheter och värderingar. Det har som mål att skydda och främja de rättigheter och värderingar som ingår i EU-fördragen, i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (stadgan) och i den tillämpliga internationella konventionen om de mänskliga rättigheterna. Det gör detta genom att stödja det civila samhällets organisationer och andra aktörer som är verksamma på lokal, regional, nationell och transnationell nivå och genom att uppmuntra medborgarnas medborgerliga och demokratiska deltagande. Det bidrar till att underhålla och vidareutveckla öppna, rättighetsbaserade, demokratiska, jämlika och inkluderande samhällen baserade på rättsstatsprincipen. Det riktar särskild uppmärksamhet mot att uppmuntra deltagande av nationella, regionala och lokala civilsamhällesorganisationer.

Programmet är organiserat kring fyra verksamhetssegment och syftar till att göra följande:

1. Skydda och främja unionens värden (segmentet Unionens värden).
2. Främja rättigheter, icke-diskriminering och jämlikhet, inbegripet jämställdhet, och främja jämställdhetsintegrering och integrering av ett icke-diskrimineringsperspektiv (segmentet Jämlikhet, rättigheter och jämställdhet).
3. Främja medborgarnas engagemang och deltagande i unionens demokratiska liv och utbyten mellan människor i olika medlemsstater samt öka deras medvetenhet om deras gemensamma europeiska historia (segmentet Medborgarnas engagemang och deltagande).
4. Förebygga och bekämpa könsrelaterat våld och våld mot barn (segmentet Daphne).

Enligt en utskottsöverenskommelse har utskottet för kultur och utbildning ensamt ansvar för segment 3 – att främja medborgarnas engagemang och deltagande i unionens demokratiska liv och utbyten mellan människor i olika medlemsstater samt öka deras medvetenhet om deras gemensamma europeiska historia (segmentet Medborgarnas engagemang och deltagande). Därför kommer denna genomföranderapport främst att fokusera på segment 3 i programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden.

Programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden – ett nytt EU-program

Programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden efterträder två EU-program – Rättigheter, jämlikhet och medborgarskap 2014–2020 och programmet Ett Europa för

medborgarna 2014–2020. Segment 3 i programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden för samman de flesta av medborgarskapselementen i de två tidigare programmen.

År 2020 föreslog Europeiska kommissionen att dessa två program skulle slås samman till ett enda program. Det var ett sätt att bekräfta att de tidigare programmens fragmenterade art och begränsade resurser har begränsat förmågan att reagera på nya och framväxande utmaningar. Det är särskilt fallet i tider då framväxande rörelser har utmanat tanken på öppna, inkluderande, sammanhängande och demokratiska samhällen, vilken i allmänhet garanterar villkoren för medborgerligt deltagande och åtnjutande av rättigheter. Det möjliggör i sin tur uppbyggnad av ett tolerant sätt att leva tillsammans. Framsteg hade gjorts med att säkerställa att medborgarna känner till sina rättigheter samt fördelarna med ett EU-medborgarskap, för att uppmuntra ett större deltagande i det politiska livet och samhället, och få en bättre förståelse av unionen, dess historia, kulturarv och mångfald. Dessa rättigheter ska finnas i fördragen – särskilt fastställer de gemensamma bestämmelserna (artikel 2 om värderingar och artikel 3 om mål, artikel 6 om stadgan om de grundläggande rättigheterna och bestämmelserna om demokratiska principer, artiklarna 10 och 11 om demokratiskt deltagande och medborgerlig dialog), samt genomförandeartiklarna som en del av bestämmelserna om icke-diskriminering och medborgarskap (artikel 10 och 19 samt artikel 20–25) det unionsmedborgarskap som alla personer som är medborgare i en medlemsstat har rätt till. Fördragen innehåller också en förteckning över unionsmedborgarnas främsta rättigheter och skyldigheter (artikel 20 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget)[1] och artikel 9 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget).

Översikt över programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden och dess segment 3 – medborgarnas engagemang och deltagande

Med det nya programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden var kommissionens ambition att ytterligare främja värdena i fördragen [EU-]stadgan [om de grundläggande rättigheterna] och de tillämpliga mänskorättsliga konventionerna, särskilt genom att stödja organisationer i det civila samhället och andra berörda parter som är aktiva på lokal, regional, nationell och transnationell nivå, och genom att uppmuntra medborgerligt och demokratiskt deltagande, för att bevara och vidareutveckla öppna, rättighetsbaserade, demokratiska, jämlika och inkluderande samhällen som är baserade på rättsstatsprincipen[2].

Det tvingande särskilda målet för segment 3 – medborgarnas engagemang och deltagande – är att främja medborgarnas engagemang och deltagande i Europeiska unionens liv. Detta delas in ytterligare i tre specifika delmål för segment 3, vilka är att göra följande[3]:

– Stödja projekt som syftar till att minnas avgörande ögonblick i modern europeisk historia, exempelvis maktövertagandet av auktoritära och totalitära regimer och projekt som syftar till att öka medvetenheten bland EU:s medborgare om deras gemensamma historia, kultur, kulturarv och värden, och därigenom förbättra deras förståelse av unionen och vikten av ömsesidig förståelse och tolerans.

[1] Medlemsstaterna, *Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (konsoliderad version)*, 7 juni 2016
[2] Förordning (EU) 2021/692, artikel 2.1
[3] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/692 av den 28 april 2021 om inrättande av programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden och om upphävande av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1381/2013 och rådets förordning (EU) nr 390/2014, art. 5

– Främja medborgarnas och representativa sammanslutningars deltagande i och bidrag till det demokratiska och medborgerliga livet i unionen genom att göra det möjligt för dem att ge uttryck för och offentligt utbyta sina åsikter inom alla unionens åtgärdsområden.

– Främja utbyten mellan medborgare i olika länder, särskilt genom vänortssamverkan och stadsnätverk, för att ge dem praktiska erfarenheter av rikedomen och mångfalden i unionens kulturarv.

Målen för segment 3 (och i programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden) uppnås genom bidrag till insatser för projekt, operativa bidrag till det civila samhället (finansierat under segmentet Unionsvärden och upphandlings- och kommunikationsaktiviteter av Europeiska kommissionen (dessa aktiviteter gäller för alla segment). Aktiviteterna, som finansieras av kommissionen, inbegriper nationella kontaktpunkter i medlemsstaterna. De nationella kontaktpunkterna betraktas som en innovation i programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden, eftersom de existerade under programmet Ett Europa för medborgarna men inte under programmet Rättigheter, jämlikhet och medborgarskap.

En innovation i programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden 2021–2027 är skapandet av gruppen för dialog med civilsamhället för att stärka förbindelserna med berörda parter. En vecka med dialog om medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden hölls i maj 2021 för att lansera programmet.

För närvarande finansierar programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden bara projekt i EU-medlemsstaterna. Sex anslutnings-, kandidat- och potentiella kandidatländer har uttryckt intresse för att ansluta sig till programmet, men det har ännu inte formaliserats. Dessa länder är Albanien, Bosnien och Hercegovina, Kosovo, Montenegro, Serbien och Ukraina.

Genomförandets politiska aspekter ligger inom ansvarsområdet för Europeiska kommissionens generaldirektorat för rättsliga frågor och konsumentfrågor (GD JUST). Anbuds- och finansieringsprocessen förvaltas av EACEA, Europeiska genomförandeorganet för utbildning och kultur.

Den totala budgeten för programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden 2021–2027 är **641,71 miljoner euro i löpande priser plus ökade utbetalningar från böter som Europeiska kommissionen samlar in om 800 miljoner euro**, det vill säga mer än budgeten i sig, även om summan avser 2018 års priser. Av detta är cirka 357 miljoner euro **tillgängliga för segment 3.** Minst 65 % av finansieringen ska avsättas för demokratiskt deltagande och 15 % för minnesaktiviteter[4].

Genomförandet av programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden är baserat på tvååriga arbetsprogram. Detta är en innovation jämfört med de tidigare programmen som arbetade med årliga program. Målet är att ge berörda parter bättre synlighet när det gäller kommande prioriteringar och förslagsinfordringar, och underlättar därmed deras planering. Budgetarna för de första fyra åren av den nuvarande cykeln finns i tabell 17. Den låga budgeten för 2021 jämfört med andra år beror på att de ökade utbetalningarna från böter inte lades till i programmet förrän 2022. Arbetsprogrammen innehåller också årliga prioriteringar

[4] En avvikelse från dessa andelar på 10 procentenheter är tillåten.

och beskriver innehållet i kommande förslagsinfordringar. Det sker märkbara fokusskiftningar från år till år för att hantera behoven på plats på ett bättre sätt och samtidigt säkerställa kontinuiteten i politiska prioriteringar, t.ex. fokus under 2021–2022[5] på konsekvenserna av covid-19 och på projekt inför valet till Europaparlamentet 2024. Nätverk av städer uppmuntrades under 2021–2022 att föreslå sätt att öka valdeltagandet vid nästa val till Europaparlamentet och göra kandidaturerna mer inkluderande. Under 2023–2024[6] nämns arvet efter kolonialism och transnationell migration, en jämställd syn på historien och kommissionens rekommendation om skydd för journalister och människorättsförsvarare som deltar i den offentliga debatten mot uppenbart ogrundade rättsprocesser och rättegångsmissbruk[7], som inte ingick i det tidigare arbetsprogrammet.

Arbetsprogrammet för 2023–2024 innehåller den första förslagsinfordringen för medborgerligt deltagande av barn med en uppmaning om att ”uppmuntra barns engagemang och deltagande i det politiska och demokratiska livet”. Klimatet och miljön, inbegripet energirelaterade frågor, kommer att beaktas i förslag om vänortssamverkan och stadsnätverk. Arbetsprogrammet 2023–2024 belyser också inom detta segment utmärkelsen till europeiska inkluderings- och mångfaldshuvudstäder, som ger erkänsla åt det arbete som utförs av städer eller regioner i Europa för att främja inkludering och skapa diskrimineringsfria samhällen.

Eftersom förseningarna i antagandet av den fleråriga budgetramen 2021–2027 var kända förutsåg tjänsteavdelningarna på generaldirektoratet för rättsliga frågor och gjorde alla förberedelser för att lansera programmet parallellt (det är också fallet med många andra samhällsprogram – t.ex. Erasmus+ och solidaritetskåren) på så sätt att de första förslagsinfordringarna inleddes redan i april 2021. Det faktum att det bara finns några få projekt som har slutförts beror på projektens livslängd – de flesta drivs i två år, och en del ännu längre. Det är utöver att en förslagsinfordring i sig tar tid (några månader för att ansöka, sedan utvärdering, sedan förberedelse av bidragsavtalen). Därför måste vi bekräfta att programmet är ett tidigt skede av genomförandet, vilket delvis kan förklara att bara ett fåtal projekt har slutförts inom segment 3. Det specifika antalet slutförda projekt är dock för närvarande inte tillgängligt. Europeiska kommissionen har vidare understrukit att det inte finns tillräckligt med slutrapporter från mottagare för att på ett korrekt sätt utvärdera resultat, särskilt på specifik segmentsnivå.

Programmets kontaktpunkter i medlemsstaterna är tillgängliga för att sprida information om programmet och hjälpa till med förfrågningar. De är ansvariga för att tillhandahålla opartisk vägledning, praktisk information och bistånd till sökande, berörda parter och mottagare, inbegripet om ansökningsförfarandet, spridningen av användarvänlig information och programresultat och förfrågningar för partner, utbildning och formaliteter. Det finns dock ingen skyldighet för en medlemsstat att inrätta en kontaktpunkt, och bara 17 av dem hade gjort det i maj 2022. Medlemsstaterna utan kontaktpunkt på denna dag var Belgien,

---

[5] C(2021) 2583 final, COMMISSION IMPLEMENTING DECISION of 19.4.2021 on the Financing of the Citizens, Equality, Rights and Values Programme and the Adoption of the Multiannual Work Programme for 2021-2022, 2021

[6] C(2022) 8588 final, COMMISSION IMPLEMENTING DECISION of 1.12.2022 on the Financing of the Citizens, Equality, Rights and Values Programme and the Adoption of the Multiannual Work Programme for 2023-2024, 2022

[7] Kommissionens rekommendation (EU) 2022/758 av den 27 april 2022 om skydd för journalister och människorättsförsvarare som deltar i den offentliga debatten mot uppenbart ogrundade rättsprocesser och rättegångsmissbruk (strategiska rättsprocesser för att hindra offentlig debatt), EUT L 138, den 27 april 2022

Bulgarien, Grekland, Danmark, Irland, Italien, Malta, Polen, Slovakien och Ungern. Enligt uppgifter från EACEA fanns det dock 18 kontaktpunkter i februari 2023[8].

När det gäller övervakningen av programmet finns det övervakningsindikatorer som är gemensamma för alla segment och dessa fastställs i programförordningen[9]. Det finns också en nyckelprestationsindikator för generaldirektoratet för rättsliga frågor som har fastställts av Eurobarometer avseende segment 3, nämligen medborgarnas uppfattning om deltagande i unionens demokratiska liv, ”min röst räknas”. Målet är att höja andelen från 2019 på 48 %[10].

När det gäller kvantitativa data om genomförandet ger uppgifter från 2021 en del ytterligare information om det nuvarande tillståndet för programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden.

Mellan 2021 och 2022 genomfördes 26 förslagsinfordringar. Av 2 675 förslag som togs emot avsåg 814 (30 %) segment 3 – medborgarnas engagemang och deltagande, varav 451 var framgångsrika. Det motsvarar ett framgångstal på 55 %.

Programmets relevans och överensstämmelse med EU:s prioriteringar

Er föredragande anser att det är viktigt att kritiskt bedöma relevansen hos segment 3 i programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden. Det övergripande resultatet när det gäller dess relevans är att programmets mål är väl utformade för att hantera nationella behov och stämmer väl överens med Europeiska kommissionens prioriteringar, inbegripet politik om integration, medborgerligt engagemang och deltagande.

Den digitala omställningen

Den digitala omställningen är mycket relevant för programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden, särskilt för segment 3. Trots att det inte nämns specifikt i arbetsprogrammet 2023–2024[11] stöder och förpliktar sig programmet när det gäller olika politik och strategier som kretsar kring den digitala omställningen.

Inom ramen för programsegmentet Medborgarnas engagemang och deltagande i arbetsprogrammet för 2021–2022 är en av prioriteringarna finansiering av ”innovativa demokratiska strategier och verktyg för att hjälpa medborgare att göra sina röster hörda och offentligt utbyta åsikter om alla EU:s åtgärdsområden, särskilt digitala verktyg (e-demokrati)”[12].

Dessutom förpliktar sig arbetsprogrammet inom programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden att stödja de prioriteringar som preciseras i EU:s

[8] EACEA, CERV 2021–2027 Programme – Contact Points, 15 februari 2023
[9] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/692 av den 28 april 2021 om inrättande av programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden och om upphävande av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1381/2013 och rådets förordning (EU) nr 390/2014, bilaga II
[10] GD JUST, Annual Activity Report 2021 – Justice and Consumers, 2022
[11] C(2022) 8588 final, CERV Multiannual Work Programme 2023-2024
[12] EUROPEISKA GENOMFÖRANDEORGANET FÖR UTBILDNING OCH KULTUR (EACEA), Citizens, Equality, Rights and Values Programme (CERV) Call for Proposals. Citizens’ Engagement and Participation (CERV-2022-CITIZENS-CIV)’, 2021, s. 7

medborgarskapsrapport 2020[13] och EU:s kommande medborgarskapsrapport 2023[14]. Dessa rapporter betonar med kraft den digitala omställningen, och ger egenmakt åt medborgarnas deltagande i den demokratiska processen som ett av nyckelelementen i rapporten.

Den gröna omställningen

Miljön och kampen mot klimatförändringarna är en politisk prioritet där också programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden bidrar, vilket belyser dess relevans för politikområdet jämsides med den digitala omställningen. De gröna och digitala omställningarna blir i allt högre grad sammankopplade.

Från den tidiga genomförandeanalysen kan man generellt påstå att segment 3 är relevant för utmaningen med den gröna omställningen, genom att säkerställa deltagande och engagemang av medborgarna på det här området. Det belyser vikten av strategier nedifrån och upp när det gäller utvecklingen av politik, eftersom det strävar efter att involvera gräsrotsorganisationer i processen och har som mål att göra det möjligt för städer att engagera medborgare och samhällen i diskussioner och åtgärder för klimatet och miljön, inbegripet hanteringen av energirelaterade frågor, social solidaritet och migration.

I förslagsinfordringen för att främja medborgarnas engagemang och deltagande görs det gällande att denna prioritet bör främja medborgarnas och samhällenas engagemang i diskussioner och åtgärder som hör samman med vårt klimat och vår miljö. År 2023 och 2024 kommer särskilt fokus att ligga på att föra samman medborgarna för att diskutera åtgärder för klimatet och miljön, inbegripet energirelaterade frågor, solidaritet och delning av bästa praxis, och därmed bidra till att öka medborgarnas engagemang i samhället och i slutänden till unionens demokratiska liv.

När det gäller antalet relaterade projekt finns det totalt 79 projekt som finansierades under förslagsinfordringen Medborgarnas engagemang och deltagande som hänvisar direkt till att stödja relevant verksamhet.

Återhämtningen efter pandemin

Covid-19-pandemin har varit en prövning för Europas samhällen och ekonomier. Den har också stört medborgarnas rättigheter och deltagande i demokratin. Som sådan har hanteringen av pandemins effekter erkänts som en av programmets prioriteringar, med förklaringen att det kommer att utforska ”hur covid-19-pandemin har påverkat den demokratiska debatten och åtnjutandet av grundläggande rättigheter”[15]. Därför blev pandemins effekter en inneboende aspekt på många förslagsinfordringar och förslag.

Flera projekt inom segment 3 rör arbetet efter covid, inbegripet projekten: COVIDemokrati i

[13] Europeiska kommissionen, *EU Citizenship Report 2020. Empowering Citizens and Protecting Their Rights*, 2020
[14] Generaldirektoratet för kommunikation (Europeiska kommissionen) och Kantar, *European Citizenship: Report* (LU: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2023)
[15] EUROPEISKA GENOMFÖRANDEORGANET FÖR UTBILDNING OCH KULTUR (EACEA), ’Call-Fiche_cerv-2022-Citizens-Civ’, s. 7

Baltikum[16], uppmuntrande av kvinnors deltagande i tider av pandemi[17] och covid-19-pandemin påverkan på olika demokratiska perspektiv genom jämställdhetsperspektivet[18].

Programutformningen för förslagsinfordringen för vänortssamverkan innefattar återhämtningsarbetet efter pandemin. Detta program främjar medborgarutbyten mellan olika länder genom vänortssamverkan, som ger dem praktisk erfarenhet av unionens mångskiftande arv, vilket innefattar konsekvenserna av covid-19-pandemin.

Även om återhämtningsutmaningarna efter pandemin är mindre förekommande i programmets utformning är programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden fortfarande relevant. Tillsammans med den digitala och gröna omställningen och det demokratiska livet är skyddet av de mest utsatta grupperna från pandemins konsekvenser också en av programmets prioriteringar.

Rysslands aggressionskrig mot Ukraina

Programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden säkerställer att ett särskilt fokus under 2023 riktas mot projekt som har som mål att hantera konsekvenserna av den ryska aggressionen mot Ukraina när det gäller skyddet av den demokratiska friheten och åtnjutandet av grundläggande rättigheter för alla, särskilt människor i de mest utsatta situationerna, däribland kvinnor och barn.

En viktig aspekt när det gäller segment 3 är att den ryska aggressionen mot Ukraina och dess konsekvenser också betonar vikten av kritisk reflektion om det förflutna och överföring av minnen till framtida generationer för att hantera historisk snedvridning och säkerställa att Europa minns, för att undvika att upprepa tidigare misstag.

Vidare är hanteringen av historisk snedvridning och uppmuntrande av samarbete mellan generationer ett nyckelfokus i arbetsprogrammet 2023 genom stöd till projekt för att minnas och ge utbildning om definitionen av erfarenheter i modern europeisk historia. Bland dem finns orsakerna till och konsekvenserna av auktoritära och totalitära regimer, motstånd mot dessa regimer, förintelsen och andra massbrott, demokratisk omställning och (åter)uppbyggnad av demokratiska institutioner, arvet av kolonialismen, transnationell migration och europeisk integration[19].

Stärkande av EU:s demokratiska värden

Enligt er föredragande har segment 3 djupa rötter i EU:s demokratiska värden. Det har som mål att hjälpa människor att göra sina röster hörda och öka inkluderingen och det demokratiska deltagandet i linje med kommissionens politiska prioriteringar, inbegripet de som preciseras i rapporten om EU-medborgarskapet 2020 och den europeiska handlingsplanen för demokrati.

---

[16] https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/projects-details/43251589/101081520/CERV
[17] https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/projects-details/43251589/101081080/CERV
[18] https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/projects-details/43251589/101080161/CERV
[19] Se ovan, s. 8.

Därmed omfattar segment 3 en betydande del av strategin genom att främja medborgarnas engagemang och deltagande i unionens demokratiska liv, utbyten mellan medborgare i olika medlemsstater och ökad medvetenhet om den gemensamma europeiska historien. Detta sker genom utveckling av aktiviteter med fokus på att debattera Europas framtid, medborgarnas samhällsengagemang, oberoende valobservationer, även genom övervakning av medborgarna, och innovativa strategier och verktyg för att hjälpa medborgarna att göra sina röster hörda och offentligt diskutera alla områden av EU:s åtgärder. Det stärker EU:s demokratiska värden genom att främja enskilda individers och civilsamhällets aktiva deltagande i demokratiska processer, som har avgörande betydelse för Europas framtid och demokratiska samhällen. Segment 3 visar dessutom ett starkt engagemang för att stärka Europas identitet och värderingar, eftersom arvet efter den färska europeiska historien är en avgörande pelare i EU:s värderingar.

I arbetsprogrammet 2023 nämns också konferensen om Europas framtid, en medborgarledd serie debatter och diskussioner som drevs från april 2021 till maj 2022 där människor från hela Europa kunde dela sina idéer och diskutera dem i plenum och arbetsgrupper med Europaparlamentet, EU:s råd, Europeiska kommissionen, nationella parlament, EU-organ, arbetsmarknadens parter och det civila samhället för att anta gemensamma slutsatser som bidrar till att forma vår gemensamma framtid.

Totalt sett är relevansen hos segment 3 på det här området tydlig, eftersom det berör främjandet av EU:s värden genom medborgarnas engagemang och deltagande, skyddet av mänskliga rättigheter och utvecklingen av resiliens för att göra unionen mer robust och redo att möta de nuvarande sociala, ekonomiska och politiska utmaningarna.

Lärdomar av det tidiga genomförandet

På programnivå kan den preliminära slutsatsen dras att de främsta målen för programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden fortfarande är relevanta och tar itu med några av EU:s största utmaningar. Genomförandet av EU:s strategier, exempelvis de som rör klimatförändringar, digitalisering, autonomi samt andra strategier, hanteras genom den demokratiska dialog som främjas av programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden. Programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden är utformat som ett program nedifrån och upp och har en viss flexibilitet i sitt genomförande, vilket är positivt med tanke på dess kapacitet att anpassa sig och hantera nya utmaningar.

Det främsta målet med programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden är att främja det demokratiska engagemanget. Som en del av projektverksamheten för att nå detta mål är därför deltagande i alla de identifierade utmaningarna relevant – däribland deltagande i ämnen som rör den gröna och digitala omställningen, eftersom det ökar allmänhetens medvetenhet eller engagemang.

Den inledande analysen av projekt i segment 3 i programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden verkar också bekräfta att ett betydande antal projekt är relevanta för de tre huvudsakliga utmaningar som har identifierats, dvs. klimatförändringar, digitalisering och hantering av konsekvenserna av covid-19-pandemin (se avsnittet Relevans och samstämmighet).

Forskningsevidens visar att relevanta nationella utmaningar också tas upp. Ett exempel är gräsrotsorganisationer som verkar i EU-länder, där det civila samhällets utrymme smalnar av eller hindras, och för vilka stöd från programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden är principiellt viktigt[20].

Europeiska kommissionen har dessutom uttryckligen införlivat vissa huvudutmaningar i programmet. Under programperioden 2023/24 införlivades även effekterna av covid-19 och efter pandemin som referens för programmet. Andra utmaningar, exempelvis kriget i Ukraina, hanteras delvis genom förslagsinfordringen för att skydda och främja barnets rättigheter[21] och genom förslagsinfordringen för Daphne[22] (offer för sexuellt våld mot civila i kriget i Ukraina). Utmaningar i samband med kriget i Ukraina skulle dock teoretiskt kunna införlivas ytterligare genom minneskomponenten, som tar itu med frågorna om krig och deras konsekvenser och totalitära regimer, samt i verksamhet för demokratiskt deltagande både genom program för vänortssamverkan mellan kommuner i EU och Ukraina och genom stöd för gemensamma projekt mellan organisationer i det civila samhället i EU och Ukraina som rör arbetsprogrammets verksamhet.

Kommissionen har också belyst att det finns en eftersläpning i genomförandet av programmet, eftersom programmen för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden antogs relativt sent under 2021. Generaldirektoratet för rättsliga frågor är därför fortfarande i början av genomförandet.

Sammanfattningsvis anser er föredragande att trots att det tidiga genomförandet av programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden har mött ett antal utmaningar kan det försiktigt bedömas som effektivt.

För det första antogs programmet 2021, och de flesta av projekten är fortfarande i början av sitt genomförande. Förslagsinfordringarna för arbetsprojektet 2021–2022 lanserades och slutfördes medan förslagsinfordringarna för 2023 inom arbetsprogrammet 2023–2024 pågår. Trots att antalet ansökningar har minskat på grund av pandemin håller de nu på att återhämta sig.

Covid-19-pandemin hade inte bara en effekt på ansökningarna utan också på genomförandet. Många projekt drabbades av driftsrelaterade problem, däribland problem med IKT-verktyg, vilka var faktorer som orsakade förseningar. Berörda parter förklarade att programmen hade genomförts enligt planen i Europeiska kommissionens program och att de kunde spendera alla tilldelade resurser.

Programmet är högt värderat för sin unika strategi som omfattar känsliga samhällsfrågor. Dess inriktning uppifrån och ned är särskilt uppskattad eftersom den har som mål att arbeta med gräsrotsorganisationer, vilket möjliggör ett bra samarbete mellan myndigheter och medborgare. Programmets ansökningsprocess behöver dock en omfattande översyn, eftersom den ansågs vara en begränsning för att småskaliga organisationer skulle kunna delta. Specifikt anses inte ansökningsportalen vara användarvänlig och det minskar motivationen bland

[20] https://ecnl.org/focus-areas/european-level-policies
[21] https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/cerv-2022-child
[22] https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/cerv-2023-daphne

organisationer att ansöka.

Ett annat problem som programmet möter är att det saknas en bra kommunikationsstrategi på programnivå. Nationella myndigheter nämnde att det är mycket utmanande att öka medvetenheten om programmet. Det förstärks också av att alla medlemsstater ännu inte har utsett nationella kontaktpunkter.

Ytterligare utmaningar i det tidiga genomförandet av programmet rör behovet av en bättre möjliggörande institutionell miljö för att programmet ska kunna uppfylla sina mål på ett bättre sätt. Berörda parter har exempelvis begärt åtgärder för att bekämpa krympande medborgerliga utrymmen, men också för att återuppliva den civila dialogen för att ytterligare främja det medborgerliga engagemangets kollektiva dimension.

FÖRSLAG TILL EUROPAPARLAMENTETS RESOLUTION

om genomförandet av programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden 2021–2027 – Medborgarnas engagemang och deltagande
(2023/2004(INI))

Europaparlamentet utfärdar denna resolution

– med beaktande av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/692 av den 28 april 2021 om inrättande av programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden och om upphävande av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1381/2013 och rådets förordning (EU) nr 390/2014[1],

– med beaktande av arbetsdokumentet från kommissionens avdelningar av den 30 maj 2018 *Konsekvensbedömning – Följedokument till förslag till en förordning om inrättande av programmet för rättigheter och värden, förslag till en förordning om inrättande av programmet för rättsliga frågor, förslag till en förordning om inrättande av programmet Kreativa Europa* (SWD(2018)0290),

– med beaktande av rapporten om EU-medborgarskapet 2020,

– med beaktande av de mänskliga och grundläggande rättigheterna i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna,

– med beaktande av artikel 20 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt och artikel 9 i fördraget om Europeiska unionen,

– med beaktande av meddelandet från kommissionen av den 7 oktober 2020 *En jämlikhetsunion: EU:s strategiska ram för romers jämlikhet, inkludering och deltagande* (COM(2020)0620),

– med beaktande av kommissionens meddelande av den 3 december 2020 om EU:s handlingsplan för demokrati (COM(2020)0790),

– med beaktande av kommissionens meddelande av den 2 december 2020 *Strategi för att stärka tillämpningen av stadgan om de grundläggande rättigheterna i EU* (COM(2020)0711),

– med beaktande av meddelandet från kommissionen av den 18 september 2020 *En jämlikhetsunion: EU:s handlingsplan mot rasism 2020–2025* (COM(2020)0565),

– med beaktande av kommissionens meddelande av den 12 november 2020 *En jämlikhetsunion: Jämlikhetsstrategi för hbtqi-personer 2020–2025* (COM(2020)0698),

– med beaktande av meddelandet från kommissionen av den 5 mars 2020 *En jämlikhetsunion: jämställdhetsstrategi för 2020–2025* (COM(2020)0152),

[1] EUT L 156, 5.5.2021, s. 1.

– med beaktande av kommissionens meddelande av den 5 oktober 2021 *EU:s strategi för att bekämpa antisemitism och främja judiskt liv (2021–2030)* (COM(2021)0615),

– med beaktande av kommissionens meddelande av den 24 mars 2021 *EU:s strategi för barnets rättigheter* (COM(2021)0142),

– med beaktande av artikel 54 i arbetsordningen samt artikel 1.1 e i och bilaga 3 till talmanskonferensens beslut av den 12 december 2002 om förfarandet för beviljande av tillstånd att utarbeta initiativbetänkanden,

– med beaktande av betänkandet från utskottet för kultur och utbildning (A9-0000/2023), och av följande skäl:

A. Aktivt medborgardeltagande i det politiska och kulturella livet är en grundläggande rättighet som bör vara tillgänglig på lika villkor för alla. I den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna föreskrivs rätten att delta i samhällets styrning och i fria val, rätten att delta i samhällets kulturliv och rätten till fredliga sammankomster och till föreningsfrihet, vilket möjliggör ett fullständigt deltagande i samhället.

B. Medborgarskap i unionen ger människor olika rättigheter, särskilt rätten att göra framställningar till parlamentet i alla frågor som ligger inom EU:s ansvar, rätten att anmäla uppfattade fall av missförhållanden i någon EU-institution till Europeiska ombudsmannen, rätten att skriva till vilken EU-institution som helst på något av EU:s officiella språk och ta emot ett svar på samma språk samt rätten att få tillgång till parlamentets, rådets och kommissionens handlingar på vissa villkor.

C. Nuvarande och framväxande systemutmaningar, exempelvis klimatkris, globala pandemier, digital omställning och migration, kräver anpassning av strukturer och strategier som möjliggör aktivt deltagande för medborgare i samhället. Ett aktivt digitalt medborgarengagemang bör beakta och hantera den digitala klyftan mellan generationerna.

D. Medborgarengagemang måste ses som en flernivåföreteelse som omfattar lokala, regionala, nationella, europeiska och globala processer. De pågående processerna med globalisering och europeisk integration kommer att kräva att den nya generationens européer engagerar sig mer politiskt på flera nivåer för att kunna leva och arbeta internationellt och hantera olikheter i sin vardag. Samhällena blir allt mer mångfaldiga, vilket gör respekten för en mångfald av kulturer och ursprung och avvisande av alla former av diskriminering mot kvinnor, hbtqi-personer eller minoriteter allt viktigare inom Europa.

E. Sociopolitiska förändringar som konstateras i medlemsstaterna, med allt från social polarisering och lågt förtroende för institutioner till demokratiska bakslag, urholkning av rättsstatsprincipen, exkluderande nationalism och utnyttjande av EU-skepsis i politiska syften, tillsammans med uppgången för extremiströrelser och auktoritära strömningar, kan utgöra ett allvarligt hot mot Europas demokratier och destabilisera unionen i stort. Att stärka medborgarnas aktiva deltagande och engagemang genom formell, icke-formell och informell utbildning och livslångt lärande kan vara ett viktigt sätt att motverka denna trend.

F. Uppkomsten av ett europeiskt medborgarskap har hindrats av en kunskapslucka och en

känslomässig lucka, och bör därför åtföljas och förstärkas av en uppsättning mekanismer som möjliggör medborgardeltagande och interkulturell dialog. En bättre förståelse av vår gemensamma europeiska historia och ett starkare medborgarengagemang i det sociala och politiska livet kan ha en gynnsam effekt på en framväxande europeisk identitet som kompletterar medborgarnas många lokala, nationella, geografiska, kulturella eller andra identiteter.

G. Otillräckligt medborgarengagemang, begränsade kunskaper om EU och bristande förståelse av dess mervärde kan bidra till uppfattningen att det finns ett demokratiskt underskott och leda till EU-skepsis i medlemsstaterna.

H. Det krympande civila utrymmet i Europeiska unionen och andra länder som deltar i programmet påverkar det demokratiska deltagandet och förmågan hos organisationer i det civila samhället att fungera som kontroll- och maktdelningsmekanismer när det gäller rättsstatsprincipen. Åtgärder för att stödja och möjliggöra deltagande av det civila samhället, inbegripet organisationer på gräsrotsnivå som har en lång historia och stor erfarenhet, är ytterst viktiga för att försvara demokratin, rättsstatsprincipen och mänskliga rättigheter i medlemsstaterna.

De tidiga stegen i genomförandet av programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden (2021–2027): Segment 3 – medborgarnas engagemang

1. Europaparlamentet är fast övertygat om att programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden lämnar ett unikt bidrag till förbättringen av medborgarnas engagemang och deltagande sett utifrån grundläggande rättigheter genom att på ett ändamålsenligt sätt kombinera värden, civil dialog och medborgarskap, samtidigt som det också främjar jämställdhet och bekämpande av diskriminering och våld. Parlamentet anser att programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden är nödvändigt för att hantera ett krympande medborgerligt utrymme och utmaningar mot rättsstatsprincipen i hela Europa.

2. Europaparlamentet påminner om att genomförandet av programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden fortfarande är i ett tidigt skede, eftersom förordningen om inrättande av programmet inte antogs förrän 2021. Parlamentet påpekar att bara ett fåtal projekt i segment 3 därför har slutförts och att det inte finns så mycket information tillgänglig från mottagarna för att resultaten ska kunna utvärderas på rätt sätt.

3. Europaparlamentet understryker att programmet mötte flera utmaningar som hindrade de inledande stegen av dess genomförande, varav många var yttre faktorer, exempelvis covid-19-pandemin och Rysslands aggressionskrig mot Ukraina, och att dessa störde och äventyrade medborgarnas rättigheter och deltagande i det demokratiska livet. Parlamentet noterar dock att genomförandet sedan tog fart och att det nu går bra.

4. Europaparlamentet är oroat över att användning och införande av nya digitala verktyg för genomförandet av EU-medel (t.ex. verktyget eGrants) verkar vara en avgörande fråga för mottagare när det gäller programmets utveckling. Parlamentet beklagar att komplicerade förfaranden också har hindrat deltagandet av mindre organisationer som inte har den tid och de resurser som krävs för att gå igenom ansökningsprocessen. Parlamentet anser att utformningen av dessa verktyg begränsar programmets förmåga att anpassa sig till ny utveckling och föränderliga behov. Parlamentet anser att den

administrativa bördan bör avlägsnas och att processerna för ansökan, kontraktering och rapporter bör förenklas.

5. Europaparlamentet understryker att det inte är obligatoriskt för medlemsstaterna att inrätta en nationell kontaktpunkt för programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden som erbjuder opartiska råd, hjälpsam information och stöd till sökande, berörda parter och mottagare, inbegripet bistånd med ansökningsprocessen, samtidigt som den delar lättbegriplig information om programresultat. Parlamentet noterar dock tyvärr att bara 20 medlemsstater hade nationella kontaktpunkter i juni 2023.

6. Europaparlamentet är djupt oroat över att den rådande inflationen påverkar de löpande kostnaderna för mottagare i programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden. Parlamentet beklagar att mottagarna möter utmaningar i genomförandet av sin planerade verksamhet, särskilt när det gäller enhetskostnaderna för resa, logi och traktamente, och kan behöva skära ned i en del av den verksamhet som de ursprungligen planerade för att hålla sig inom budget.

Politiska rekommendationer för framtiden för programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden

7. Europaparlamentet uppmanar kommissionen att stärka dialogen med medborgarna på ett sätt som stöder den dubbelriktade processen mellan institutioner på alla nivåer och alla relevanta berörda parter, och som en del av genomförandet av artikel 11 i förordning (EU) 2021/692, med hjälp av en medborgerlig dialog som ett verktyg för att avgöra prioriteringarna för det tvååriga arbetsprogrammet och ytterligare främja den kollektiva dimensionen av medborgerligt engagemang som en kritisk dimension av demokrati och rättsstatsprincipen. Parlamentet påminner i detta avseende om att innovativa åtgärder för att stödja dialogen med det civila samhället bör främjas, även i syfte att främja en kultur av tillitsbaserade partnerskap med bidragstagare. Parlamentet efterlyser framför allt kapacitetsuppbyggande åtgärder för att stödja det civila samhällets breda deltagande, särskilt genom kopplingar till andra finansieringsordningar som tillhandahålls genom delad förvaltning, exempelvis det tekniska stödinstrumentet.

7. Europaparlamentet uppmanar de medlemsstater som ännu inte har utsett nationella kontaktpunkter att göra det så snart som möjligt och uppmanar kommissionen att fortsätta att arbeta med nätverket av nationella kontaktpunkter genom möten, utbildningsåtgärder och särskilda utbyten, eftersom dessa har varit mycket framgångsrikt organiserade hittills.

8. Europaparlamentet noterar resultaten av att introducera olika typer av mekanismer för förnyat beviljande inom ramen för programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden, vilka hittills har varit mycket lovande. Parlamentet efterlyser en kvalitativ och kvantitativ analys av de olika förslagsinfordringarna för förnyat beviljande i syfte att eventuellt utvidga deras användning till de andra segmenten i programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden, när det är relevant, och särskilt segment 3, för att säkerställa att EU-medel når organisationer i det civila samhället på gräsrotsnivå vilka har en lång historia och stor erfarenhet. Parlamentet uppmanar med kraft kommissionen att ytterligare förenkla de administrativa förfarandena och kraven för förnyat beviljande för att ge organisationer som ansöker om förnyat beviljande större flexibilitet i förhållande till underbidragstagare, vilket säkerställer lämpliga

standarder för arbete, hälso- och sjukvård samt socialt skydd. Parlamentet anser att kraven när det gäller gemensam finansiering bör ses över i syfte att anpassa reglerna efter mottagarens situation för att stödja en större variation av mottagare och temaområden. Parlamentet understryker att finansieringen från programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden på området rättigheter, jämlikhet, värden och medborgerligt engagemang, för vilka andra finansieringskällor är mycket få eller obefintliga, bör utgöra en större procentuell andel av bidragsbeloppen.

10. Europaparlamentet bekräftar att utbyten och deltagande i aktiviteter inom ramen för programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden är avgörande för att bygga upp kapaciteten hos organisationer i det civila samhället för medborgerligt engagemang och främja unionens värderingar i länder utanför EU. Parlamentet understryker att ett aktivt engagemang för och uppslutning kring europeiska värden inte börjar med anslutningsavtal utan är ett resultat av det långvariga arbetet av aktivister och organisationer i det civila samhället för att främja dessa idéer och stödja lokala aktivister i länder utanför EU. Parlamentet anser därför att programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden bör omfatta kostnaderna för deltagande av representanter för det civila samhället, åtminstone de som kommer från kandidat- och anslutningsländer, oavsett om deras land är involverat i programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden eller inte. Parlamentet betonar behovet av att ta itu med utmaningarna i samband med kriget i Ukraina genom att uppmuntra projekt med ukrainska partner genom aktiviteter för hågkomst och demokratiskt deltagande.

11. Europaparlamentet uppmanar med kraft kommissionen att ytterligare förenkla de administrativa förfarandena för fyraåriga rampartnerskap för administrationsbidrag, särskilt när det gäller de särskilda egenskaperna hos det it-verktyg som används, som verkar passa bättre för verksamhetsbidrag.

°

° °

12. Europaparlamentet uppdrar åt talmannen att översända denna resolution till rådet och kommissionen.